BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHNI TA'MINLASHNING ASOSIY YO'NALISHLARI

Boynazarova Umida Yaxshiboyevna
Qarshi texnika universiteti o'qituvchisi
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.23172914

Annotatsiya. Ushbu tezisda barqaror iqtisodiy rivojlanishning mazmuni, uning makroiqtisodiy barqarorlik, iqtisodiy o'sish sifati, innovatsion faollik, inson kapitali, hududiy mutanosiblik, ekologik muvozanat va samarali davlat boshqaruvi bilan bog'liq asosiy yo'nalishlari yoritilgan. Barqaror rivojlanishni ta'minlashda iqtisodiy o'sish sur'atlarining o'zi yetarli emasligi, balki o'sishning tarkibiy sifati, resurslardan oqilona foydalanish, aholi farovonligini oshirish va kelajak avlodlar manfaatlarini hisobga olish zarurligi asoslab berilgan. Shuningdek, O'zbekiston sharoitida investitsion muhitni yaxshilash, xususiy sektor ulushini kengaytirish, raqamlashtirish, yashil iqtisodiyot tamoyillarini joriy etish va hududlar iqtisodiy salohiyatidan samarali foydalanish bo'yicha ustuvor yo'nalishlar tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: barqaror rivojlanish, iqtisodiy o'sish, makroiqtisodiy barqarorlik, investitsiya, innovatsiya, inson kapitali, yashil iqtisodiyot, raqamli iqtisodiyot, hududiy rivojlanish.

KIRISH

Hozirgi globallashuv sharoitida milliy iqtisodiyotlarning oldida nafaqat yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlarini ta'minlash, balki ushbu o'sishning uzoq muddatli, inklyuziv va ekologik jihatdan maqbul bo'lishini kafolatlash vazifasi turibdi. Barqaror iqtisodiy rivojlanish iqtisodiy tizimning ichki va tashqi xatarlar ta'siriga moslasha olishi, ishlab chiqarish salohiyatini izchil oshirishi, bandlik va daromadlarni ko'paytirishi hamda tabiiy resurslardan oqilona foydalanishi bilan tavsiflanadi. Shu bois barqarorlik tushunchasi iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik omillarning o'zaro uyg'unligini taqozo etadi.

O'zbekiston iqtisodiy taraqqiyotining yangi bosqichida bozor mexanizmlarini chuqurlashtirish, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash, investitsiyalarni jalb etish, kambag'allikni qisqartirish, raqamli transformatsiya va yashil iqtisodiyotga o'tish masalalari ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Mazkur vazifalarning o'zaro bog'liq holda amalga oshirilishi barqaror iqtisodiy rivojlanishning institutsional va iqtisodiy asoslarini mustahkamlaydi [1; 2].

ASOSIY QISM

Barqaror iqtisodiy rivojlanishning birinchi muhim yo'nalishi — makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdir. Narxlar barqarorligi, muvozanatli davlat budjeti, oqilona qarz siyosati, milliy valyuta va moliya bozorining barqaror faoliyati iqtisodiy subyektlar uchun ishonchli muhit yaratadi. Inflyatsiyaning yuqori bo'lishi aholining real daromadlarini kamaytiradi, tadbirkorlik xarajatlarini oshiradi va uzoq muddatli investitsion qarorlarni qabul qilishni qiyinlashtiradi. Shuning uchun pul-kredit va fiskal siyosat o'zaro muvofiqlashtirilgan, iqtisodiy faollikni qo'llab-quvvatlovchi va bir vaqtning o'zida makroiqtisodiy muvozanatni saqlovchi mexanizmlarga tayanishi lozim [3].

Ikkinchi yo'nalish — iqtisodiyot tarkibini diversifikatsiya qilish va yuqori qo'shilgan qiymat yaratuvchi tarmoqlar ulushini oshirishdir. Xomashyo eksportiga yuqori darajada bog'liq iqtisodiyot tashqi narxlar tebranishlariga sezgir bo'ladi. Shu sababli qayta ishlash sanoati, xizmatlar sohasi,

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

zamonaviy logistika, farmatsevtika, axborot texnologiyalari, turizm va yuqori texnologiyali ishlab chiqarish tarmoqlarini rivojlantirish muhimdir. Mahalliylashtirishni chuqurlashtirish, ishlab chiqarish kooperatsiyasini kengaytirish va eksport tarkibini diversifikatsiya qilish mamlakatning tashqi iqtisodiy xatarlarga chidamliligini oshiradi [4].

Uchinchi yo‘nalish investitsion faollik va xususiy sektor rivojini rag‘batlantirish bilan bog‘liq. Barqaror iqtisodiy o‘sish uchun investitsiyalar hajmi bilan bir qatorda ularning sifati va samaradorligi ham muhim. Investitsiya resurslari ishlab chiqarish quvvatlarini modernizatsiya qilish, texnologik yangilanish, infratuzilma va inson kapitaliga yo‘naltirilganda iqtisodiyotning uzoq muddatli salohiyati ortadi. Xususiy mulk daxlsizligini ta’minlash, raqobat muhitini kuchaytirish, ma’muriy to‘siqlarni qisqartirish, kichik biznes va oilaviy tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash iqtisodiy o‘sishning ichki manbalarini kengaytiradi [5].

To‘rtinchi yo‘nalish innovatsion va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishdan iborat. Texnologik taraqqiyot mehnat unumdorligini oshiradi, resurs sarfini kamaytiradi va yangi bozor segmentlarini shakllantiradi. Raqamlashtirish davlat xizmatlari, moliya, sanoat, qishloq xo‘jaligi va savdoda operatsion xarajatlarni pasaytirib, shaffoflik va boshqaruv samaradorligini oshiradi. Innovatsion ekotizimni rivojlantirish uchun ilm-fan, oliy ta’lim va ishlab chiqarish integratsiyasini kuchaytirish, startaplarni qo‘llab-quvvatlash, ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish va raqamli ko‘nikmalarga ega kadrlar tayyorlash talab etiladi [6].

Beshinchi yo‘nalish — inson kapitalini rivojlantirish va ijtimoiy inklyuzivlikni ta’minlashdir. Sifatli ta’lim, malakali tibbiy xizmat, samarali bandlik siyosati va ijtimoiy himoya tizimi iqtisodiy o‘sish natijalarining aholining keng qatlamlariga yetib borishini ta’minlaydi. Mehnat bozorida zamonaviy kompetensiyalarga talab ortib borayotgan bir sharoitda kasbiy ta’limni iqtisodiyot ehtiyojlariga moslashtirish, yoshlar va xotin-qizlar bandligini kengaytirish, mehnat unumdorligini oshiruvchi ko‘nikmalarni shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Inson kapitaliga investitsiya yuqori iqtisodiy samara bilan birga jamiyatdagi ijtimoiy barqarorlikni ham mustahkamlaydi [7].

Oltinchi yo‘nalish hududlar o‘rtasidagi iqtisodiy tafovutlarni qisqartirish va mahalliy salohiyatdan samarali foydalanishdir. Har bir hududning tabiiy resurslari, mehnat salohiyati, transport-geografik joylashuvi va tadbirkorlik imkoniyatlari turlicha. Shu sababli hududiy rivojlanish siyosati yagona yondashuvga emas, balki hududlarning nisbiy ustunliklari va mavjud muammolariga tayangan holda ishlab chiqilishi lozim. Sanoat zonalari, agroklasterlar, xizmat ko‘rsatish markazlari va infratuzilma loyihalarini mahalliy ehtiyojlarga mos joylashtirish yangi ish o‘rinlari yaratish va hududlar daromad bazasini kengaytirishga xizmat qiladi [8].

Yettinchi yo‘nalish yashil iqtisodiyot va ekologik barqarorlik tamoyillarini iqtisodiy siyosatga integratsiya qilishdir. Energiya samaradorligini oshirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish, suv va yer resurslarini tejash, chiqindilarni qayta ishlash hamda ekologik toza texnologiyalarni joriy etish ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish bilan birga tabiiy muhitga salbiy ta’sirni ham cheklaydi. Ayniqsa, suv tanqisligi va iqlim o‘zgarishi xavflari ortib borayotgan sharoitda resurs tejamkor texnologiyalarga o‘tish iqtisodiy xavfsizlikning muhim tarkibiy qismiga aylanmoqda [9].

Barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta’minlashda samarali davlat boshqaruvi va institutsional muhit ham alohida o‘rin tutadi. Qonun ustuvorligi, shaffoflik, korrupsiyaga qarshi kurash, davlat xarajatlari samaradorligi va davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarining rivoji iqtisodiy resurslardan foydalanish sifatini oshiradi. Bunda davlatning vazifasi iqtisodiy faoliyatni bevosita boshqarishdan ko‘ra, bozor

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

institutlarining samarali ishlashi uchun teng va prognoz qilinadigan sharoit yaratishga yo‘naltirilishi kerak.

Umuman olganda, barqaror rivojlanish alohida tarmoq yoki qisqa muddatli dastur doirasida emas, balki makroiqtisodiy, tarkibiy, ijtimoiy, hududiy va ekologik siyosatning o‘zaro uyg‘unligi asosida shakllanadi. Shu nuqtai nazardan, iqtisodiy o‘sishning miqdoriy ko‘rsatkichlarini mehnat unumdorligi, daromadlar sifati, bandlik, innovatsion faollik, energiya va resurs samaradorligi kabi sifat ko‘rsatkichlari bilan birgalikda baholash maqsadga muvofiq.

XULOSA

Barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta’minlash ko‘p omilli va uzluksiz jarayon bo‘lib, uning samaradorligi iqtisodiy siyosatning izchilligi hamda institutlar sifatiga bevosita bog‘liq. Makroiqtisodiy barqarorlikni saqlash, iqtisodiyot tarkibini diversifikatsiya qilish, xususiy sektor va investitsiyalarni rag‘batlantirish, innovatsion va raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, inson kapitalini rivojlantirish, hududiy mutanosiblik va yashil iqtisodiyot tamoyillarini ta’minlash ushbu jarayonning asosiy ustuvor yo‘nalishlari hisoblanadi. Mazkur yo‘nalishlarning kompleks amalga oshirilishi iqtisodiy o‘sishning uzoq muddatli manbalarini yaratadi, aholi farovonligini oshiradi va milliy iqtisodiyotning ichki hamda tashqi xatarlarga chidamliligini kuchaytiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev, Sh. M. (2022). Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Toshkent: O‘zbekiston.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2022). 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida, PF-60-son Farmon. Toshkent.
3. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2024). Pul-kredit siyosatining asosiy yo‘nalishlari. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki.
4. O‘lmasov, A., & Vahobov, A. (2014). Iqtisodiyot nazariyasi. Toshkent: Iqtisod-Moliya.
5. Shodmonov, Sh. Sh., & G‘afurov, U. V. (2010). Iqtisodiyot nazariyasi. Toshkent: Iqtisod-Moliya.
6. G‘ulomov, S. S., Ayupov, R. H., & boshq. (2020). Raqamli iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyoti.
7. Abdurahmonov, Q. X. (2019). Mehnat iqtisodiyoti: nazariya va amaliyot. Toshkent: Fan.
8. Soliyev, A. S. (2016). Mintaqaviy iqtisodiyot. Toshkent: Universitet.
9. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. (2023). O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotga o‘tish bo‘yicha strategik yondashuvlar. Toshkent.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.